

IZA ZIDA ŠUTNJE

SAŽETO IZVJEŠĆE O
PROCESUIRANJU RATNIH
ZLOČINA U HRVATSKOJ

AMNESTY
INTERNATIONAL

**KAMPANJA ZA
MEĐUNARODNU
PRAVDU**

„Najčešće problem i najveći problem u dokazivanju ratnih zločina jesu personalni dokazi, dakle svjedoci ...Nitko se više ničega nije sjećao...Zid šutnje...Da li se njima prijeti - ja vam neću špekulirati o tome..”

Zamjenik Glavnog državnog odvjetnika, u intervjuu Amnesty Internationalu u veljači 2008.

„Najčešće problem i najveći problem u dokazivanju ratnih zločina jesu personalni dokazi, dakle svjedoci.

Imali smo ovdje situaciju da su se tijekom policijske obrade svi sjećali svega, svi su teretili nekoga. Međutim, kada smo doveli te iste ljude – preliminarne svjedoke – kod istražnog suca da potvrde ono što su rekli kako bi to bio valjan dokaz...svi su odjednom sve zaboravili...Nitko se više nije sjećao ničega...Zid šutnje...Pretpostavljam da ne moram više ništa objašnjavati...

Da li se njima prijeti - ja vam neću špekulirati o tome..”

Zamjenik Glavnog državnog odvjetnika, u intervjuu Amnesty Internationalu u veljači 2008.

I poslije petnaest godina, samo je vrlo mali broj počinitelja priveden pravdi pred hrvatskim sudovima za kršenje ljudskih prava počinjenih tijekom rata 1991.-1995. u Hrvatskoj. Većina ovih sudskih postupaka nije bila u skladu s međunarodnim kaznenim pravom i međunarodnim standardima poštenog suđenja. Slijedom toga, hrvatske vlasti nisu žrtvama ratnih zločina i njihovim obiteljima omogućile da doznaju istinu, dožive zadovoljenje pravde i ostvare pravo na reparaciju.

Na koricama i iznad: Mnoga mjesta u Hrvatskoj još uvijek nose tragove sukoba 1991-1995. godine. Selo Sibenik u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji gotovo je uništeno u ratu. Samo su se dvije obitelji vratile.

HRVATSKI RAT ZA NEOVISNOST

Nakon donošenja Deklaracije o neovisnosti Hrvatske od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 25. lipnja 1991., uslijedio je oružani sukob između Hrvatske vojske i oružanih snaga hrvatskih Srba potpomognutih od strane Jugoslavenske narodne armije – JNA.

Ratne zločine su masovno činile hrvatske i srpske snage, kao i JNA koja je službeno sudjelovala u prvoj etapi oružanog sukoba.¹ Ova kršenja obuhvaćala su nezakonita ubojstva, mučenja i druga zlostavljanja, uključujući silovanje, prisilne nestanke, proizvoljna zatočeništva i prisilna protjerivanja.

PROCESUIRANJE RATNIH ZLOČINA

Nekim pojedincima koji su odgovorni za zločine na temelju međunarodnog prava, a koji su počinjeni tijekom rata u Hrvatskoj, sudi se na Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) koji je osnovalo Vijeće sigurnosti UN-a 1993.²

Međutim, nikada nije postojala namjera da MKSJ bude jedina institucija odgovorna za procesuiranje ratnih zločina počinjenih tijekom sukoba 1991.-1995. Usporedo s radom MKSJ-a, od država bivše Jugoslavije, uključujući Hrvatsku, zahtijevano je da pred domaćim sudovima procesuiraju sve preostale slučajeve proistekle iz sukoba.

Procesuiranja ratnih zločina u Hrvatskoj vođena su i nastavljaju se provoditi i danas. Međutim, Amnesty International je zabrinut zbog ozbiljnih prepreka koje onemogućavaju procesuiranje kaznenih djela proizašlih iz sukoba, uključujući ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i genocid, u skladu s međunarodnim pravom i međunarodnim standardima pravednog suđenja.

NEODGOVARAJUĆI ZAKONSKI OKVIR

Unatoč stalnoj međunarodnoj kritici, hrvatske vlasti nisu uspjele razviti kapacitete pravosudnog sustava za učinkovito procesuiranje predmeta ratnih zločina. Ovaj neuspjeh još više dolazi do izražaja zbog nepostojanja jasne definicije važnih koncepata koji se odnose na procesuiranje zločina na temelju međunarodnog prava, kao što su zapovjedna odgovornost, ratni zločini seksualnog nasilja i zločini protiv čovječnosti. Stoga bi primjena sadašnjeg hrvatskog zakonskog okvira mogla dovesti do nekažnjavanja mnogih zločina počinjenih u ratu.

Velika većina postupaka za ratne zločine u Hrvatskoj vodi se pred županijskim sudovima, gdje se sudska vijeća rijetko sastoje isključivo od sudaca koji odlučuju u kaznenim predmetima, a sucima često nedostaje dovoljna stručnost u međunarodnom kaznenom pravu i drugim relevantnim međunarodnim standardima.

Problem također predstavlja i zastrašivanje svjedoka, a zaštita svjedoka unutar i izvan sudnice je nedovoljna. Propust da se istraže i procesuiraju slučajevi zastrašivanja svjedoka stvara ozračje nekažnjivosti za one koji ometaju tijek pravde, a u širem smislu i za one koji su navodno počinili ratne zločine. Povrh toga, samo četiri od 21 županijskog suda na kojima se vode sudski postupci za ratne zločine imaju kapacitete za pružanje potpore svjedocima.

U cilju rješavanja problema s kojima se suočavaju kod procesuiranja ratnih zločina na županijskim sudovima, trebala su biti osnovana četiri specijalizirana vijeća za ratne zločine u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Međutim, samo je jedno od vijeća za ratne zločine do sada osnovano u Zagrebu i na njemu su procesuirana samo dva predmeta. Povrh toga, istražni centri koji su trebali pomoći u istrazi ratnih zločina pred posebnim vijećima za ratne zločine nisu uspostavljeni, niti su uspostavljene jedinice za potporu svjedoka u posebnim vijećima za ratne zločine u Splitu i Rijeci.

Mnoga mjesta u Hrvatskoj još uvijek nose tragove sukoba 1991-1995. godine. Selo Sibenik u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji gotovo je uništeno u ratu. Samo su se dvije obitelji vratile.

NEDOSTATAK BRZE, NEPRISTRANE I PUNE ISTRAGE TE KAZNENOG PROGONA

Kapacitet hrvatskog pravosudnog sustava za procesuiranje predmeta ratnih zločina je vrlo malen, a vladini statistički podaci pokazuju da se u prosjeku zaključi samo 18 predmeta godišnje. Budući da postoji još gotovo 700 predmeta koji tek trebaju biti procesuirani, većina onih koji su odgovorni možda neće nikada biti privedeni pravdi ako kapacitet i dalje ostane na tako niskoj razini. K tomu, ovi statistički podaci možda nisu točna slika broja navodnih slučajeva ratnih zločina koji su se u stvari dogodili. Istraživanje Amnesty International u sisačkom kraju ukazuje na to da su statistički podaci nepotpuni, a da je stvaran broj daleko veći.

Predrasude kod izbora slučaja

Amnesty International je zabrinut što etničko podrijetlo optuženih ima važnu ulogu prilikom odlučivanja koji slučajevi trebaju biti istraženi i procesuirani. Posebice postoje indikacije da nerazmjern broj istraženih i procesuiranih

slučajeva obuhvaća događaje u kojima su navodni počinitelji hrvatski Srbi, dok se slučajevima u kojima su navodni počinitelji etnički Hrvati pridaje malo pažnje.

Priistranost kod procesuiranja dokazana je statističkim podacima koje je dostavila hrvatska Vlada. Prema službenim podacima za razdoblje 2005.-2009., od ukupnog broja od 88 presuda za ratne zločine, njih 73 odnose se na pripadnike JNA, snage hrvatskih Srba ili paravojne jedinice.³ Predmeti protiv hrvatskih Srba čine 83 posto svih predmeta ratnih zločina procesuiranih u Hrvatskoj u posljednjih pet godina.

Očita etnička pristranost odražava se ne samo u odlukama tužitelja koje će slučajeve procesuirati, nego i u presudama sudskih vijeća osobama osuđenima za ratne zločine. Analize organizacije Amnesty International o presudama za ratne zločine u Hrvatskoj pokazuju da su olakotne okolnosti uzimane u obzir daleko češće i proizvoljnije u slučajevima kada su počinitelji bili Hrvati, a njihove žrtve

hrvatski Srbi ili pripadnici nekih drugih etničkih zajednica.

Amnesty International se posebice protiv olakotnim okolnostima koje stvaraju etničku pristranost protiv hrvatskih Srba i koje su stoga u suprotnosti s međunarodnim pravom. I to bez obzira je li optuženi služio ili nije služio u Hrvatskoj vojsci ili policijskim snagama, je li vojna operacija u vrijeme kad su zločini počinjeni bila legalna i jesu li se zločini za koje se optuženi terete dogodili u ratu.

Ratni zločini koje su počinili visoki dužnosnici

Većim dijelom hrvatske su vlasti propustile osigurati brzu, nepristranu, neovisnu i potpunu istragu o navodima da su viši dužnosnici sudjelovali u činjenju ratnih zločina. Na primjer, sve do danas nije bila provedena nijedna puna istraga kako bi se utvrdila mogućna zapovjedna odgovornost za zločine na temelju međunarodnog prava počinjene u Osijeku 1991. ili tijekom vojne operacije u Medačkom džepu u blizini Gospića 1993. Jednako tako nije provedena

ni opsežna istraga o mogućnoj zapovjednoj odgovornosti za zločine koji su navodno počinjeni u Pakračkoj Poljani i drugim mjestima u Hrvatskoj.

PROPUST DA SE RIJEŠI PITANJE NEKAŽNJAVANJA RATNIH ZLOČINA NA LOKALNOJ RAZINI

Procesuiranje ratnih zločina u mnogim je lokalnim zajednicama u Hrvatskoj suočeno s ozbiljnim preprekama. Sisački kraj je indikativan za način kako se lokalne vlasti odnose prema ratnim zločinima diljem Hrvatske. Slučajevi gdje su ratne zločine počinili pripadnici Hrvatske vojske i policijskih snaga s jedne strane, i pripadnici JNA i srpskih paravojnih skupina s druge strane bili su učestali. Ti zločini obuhvaćaju nezakonita ubojstva, prisilne nestanke, mučenja i druga zlostavljanja. Procjene o broju žrtava uvelike odstupaju i kreću se od 35 do 600 ljudi, te ukazuju na to da pravi broj žrtava još nije utvrđen.

Pristranost

Smatra se da se većina neprocesuiranih

zločina u sisačkom kraju odnosi na one u kojima su žrtve hrvatski Srbi, a navodni počinitelji pripadnici Hrvatske vojske ili policijskih snaga. Od kraja rata 1995., Županijski sud u Sisku procesuirao je samo tri predmeta u kojima su optuženi bili pripadnici hrvatskih snaga, a više od 100 u kojima su optuženi bili hrvatski Srbi.

Procesuiranje ratnih zločina i dalje je upereno uglavnom protiv hrvatskih Srba. Prema službenim statističkim podacima koje je Amnesty International dobio u ožujku 2010., hrvatski Srbi su optuženi u otprilike 84 posto svih predmeta koji su procesuirani u Sisku. Bivši pripadnici Hrvatske vojske i policijskih snaga bili su osumnjičeni počinitelji u samo 16 posto slučajeva.

Nedostatak kapaciteta

Trenutačno postoji 315 registriranih slučajeva ratnih zločina koji proističu iz događaja u sisačkom kraju. Prema vlastitoj analizi Vlade, između 2005. i 2009. Županijski sud u Sisku procesuirao je samo 13 predmeta ratnih zločina. To znači da će

po sadašnjem stupnju procesuiranja trebati desetljeća da se u većini predmeta donese čak i prvostupanijske presude.

NEOSIGURAVANJE ODGOVARAJUĆE POTPORE I ZAŠTITE ZA SVJEDOKE

Hrvatske vlasti nisu uspjele uspostaviti odgovarajući sustav potpore svjedoka. Samo četiri od 21 županijskog suda u Hrvatskoj na kojima se vode sudski postupci za ratne zločine imaju uvjete za pružanje potpore svjedocima.

Međutim, pružanje psihološke potpore svjedocima u predmetima ratnih zločina može biti od posebne važnosti za učinkovito procesuiranje tih zločina. Ako je potpora pružena na stručan način, može ne samo upotpuniti iskustvo svjedoka o pravosudnom postupku, nego i kvalitetu i učinkovitost pravosuđa u Hrvatskoj.

Povrh toga, Amnesty International je u mnogim slučajevima dokumentirao pritisak i zastrašivanje svjedoka u sudskim

postupcima za ratne zločine pred županijskim sudovima u Hrvatskoj. Nerješavanjem pitanja zastrašivanja svjedoka i neistraživanjem takvih slučajeva, a u nekim slučajevima i zastrašivanja novinara koji izvještavaju o njima, vlasti su stvorile atmosferu zastrašivanja, omogućavajući time da se takvo zastrašivanje i nastavi.

NEOSIGURAVANJE PRAVEDNE I ODGOVARAJUĆE REPARACIJE ŽRTVAMA

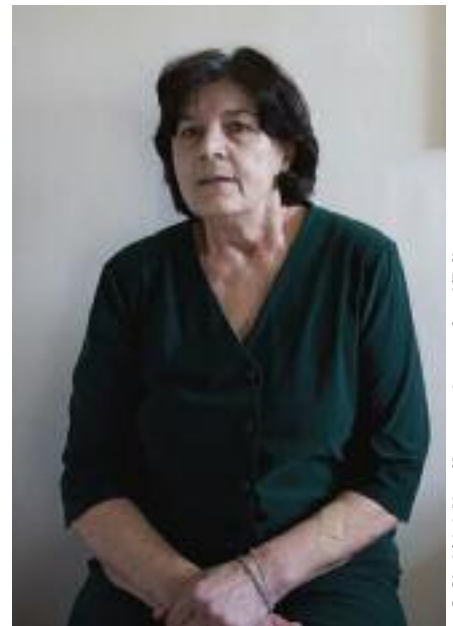
Hrvatske vlasti su obvezne osigurati pravo na reparaciju, uključujući naknadu štete, povrat, rehabilitaciju, zadovoljštinu i jamstvo neponavljanja za žrtve ratnih zločina i njihove obitelji. Trenutačno, jedini oblik reparacije uređen zakonom je naknada štete. Međutim, složeni pravni postupci i njihova primjena od strane sudova onemogućavaju da žrtve ratnih zločina i njihove obitelji ostvare pravo na reparaciju. Većina zahtjeva za naknadu štete koje su podnijele žrtve hrvatski Srbi i njihove obitelji hrvatski sudovi su odbili.

NEDOSTATAK POLITIČKE VOLJE

Više od nedostataka samog pravosudnog sustava, postoji još jedan veliki problem koji narušava izvršenje pravde – nedostatak političke volje za bavljenje ratnom prošlošću.

Vlasti još nisu postavile kao jasan prioritet privođenje pravdi onih koji su odgovorni za ratne zločine, kao što je utvrđeno na temelju međunarodnog prava, bez diskriminacije i na način koji je u skladu s sa međunarodnim pravom i standardima pravednog suđenja.

Stalna potpora najviših političkih vođa u zemlji osobama koje je optužio Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) ozbiljno potkopava napore da se izvrši pravda prema žrtvama ratnih zločina te se time šalje vrlo negativna politička poruka.

© Shahidul Alam/Amnesty International/Drik

Kćer Vjere Solar, Ljubica, ubijena je u Sisku 1991. Od tada ona traži pravdu za svoju kćer i druge ubijene u Sisku. Predsjednica je Građanske udruge protiv nasilja, i prima prijetnje smrću zbog svojeg rada.

U kolovozu 1995., Hrvatska vojska izvršila je operaciju „Oluja” kako bi vratila kontrolu nad područjima koje su preuzeli hrvatski Srbi. Tijekom ofenzive Hrvatska vojska i policijske postrojbe izvršile su mnogobrojna kršenja ljudskih prava protiv hrvatskih Srba, prisiljavajući preko 200.000 osoba da izbjegnu iz zemlje. Neke žrtve hrvatski Srbi, ubijene tijekom operacije, pokopane su na kninskom groblju.

K NAPRETKU

Hrvatske vlasti su poduzele mjere kako bi riješile pitanje prepreka koje ometaju učinkovito procesuiranje ratnih zločina. Međutim, preostaje učiniti još mnogo toga kako bi se odgovorni za grubo kršenje ljudskih prava počinjenih tijekom sukoba priveli pravdi i kako bi žrtve zločina dobile odgovarajuću reparaciju kao što je propisano međunarodnim pravom.

Vlasti moraju uskladiti pravni okvir zemlje s međunarodnim standardima, izraditi državnu strategiju za procesuiranje predmeta ratnih zločina te izvesti pred lice pravde više dužnosnike koji su navodno odgovorni za činjenje zločina tijekom rata 1991.-1995. Do hitnih reformi koje se moraju provesti kako bi se unaprijedili kapaciteti županijskih sudova za procesuiranje zločina na temelju međunarodnog prava u skladu s međunarodnim standardima, predmeti bi se trebali upućivati posebnim vijećima za ratne zločine u Osijeku, Splitu, Rijeci i Zagrebu. Mjere zaštite i potpore svjedoka moraju biti dostupne svim žrtvama i svjedocima u sudskim postupcima za ratne zločine.

Nedostaje politička volja kako bi se osigurao kapacitet pravosudnog sustava koji će se učinkovito pozabaviti pitanjem ogromnog zaostatka neriješenih predmeta ratnih zločina. Procesuiranje ratnih zločina mora biti najviši prioritet za hrvatske vlasti. Žrtve koje još čekaju na istinu, pravdu i odštetu zaslužuju snažne i konkretne mjere u rješavanju ovog dugo zanemaranog problema, i on mora biti na vrhu vladinog političkog programa.

KRAJNJE BILJEŠKE

- 1 Jugoslavija: Mučenje i namjerna i samovoljna ubojstva u ratnim zonama, Indeks: EUR 48/26/91, studeni 1991.
- 2 Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 808 (1993). Usvojena od strane Vijeća sigurnosti 22. veljače 1993. (Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 808 (1993)) i Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 827 (1993). Usvojena od strane Vijeća sigurnosti 25. svibnja 1993. (Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 827 (1993)).
- 3 Službeni statistički podaci Vlade RH u *Komentarima Vlade Republike Hrvatske na izvješće gospodina Thomasa Hammarberga, povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava, nakon njegova posjeta Hrvatskoj od 6. do 9. travnja 2010.*

Sastavljeno na temelju intervjua koje je između 2007. i 2010. proveo Amnesty International, izvješće „Iza zida šutnje“ usredotočuje se na napore koje su

hrvatske vlasti poduzele u posljednjih pet godina, od 2005. sve do sredine 2010. kako bi osigurale učinkovito procesuiranje ratnih zločina. Cilj je identificirati područja u kojima se mora postići napredak kako bi se riješilo stalno pitanje nekažnjavanja zločina počinjenih tijekom rata te kako bi žrtve ovih zločina i njihove obitelji doživjele zadovoljenje pravde i ostvarile pravo na reparaciju kao što je propisano međunarodnim standardima. Pogledajte na: <http://tinyurl.com/2crexxb>

PREPORUKE

Amnesty International poziva Ministarstvo pravosuđa da:

- pokrene hitnu reviziju zakonskog okvira kako bi se ažurirao sukladno najvišim standardima međunarodnog prava. Ona bi trebala uključivati izmjenu i dopunu definicije zločina protiv čovječnosti, odredbe o zapovjednoj odgovornosti i zakone koji uređuju zločine seksualnog nasilja i pravila koja uređuju njihovo procesuiranje.
- omogući sucima, tužiteljima i odvjetnicima odgovarajuću edukaciju o međunarodnim kaznenim standardima i sudskoj praksi međunarodnih kaznenih sudova.
- odmah pokrene mjere kako bi proširili pružanje usluga potpore svjedocima na svim sudovima u Hrvatskoj.
- hitno poboljša mjere zaštite svjedoka u sudnicama. Ovo treba obuhvatiti edukaciju sudaca o primjeni odgovarajućeg zakonodavstva za zaštitu svjedoka, kao i poboljšanje tehničkih i materijalnih uvjeta sudova.
- hitno osnuje posebna vijeća za ratne zločine u Osijeku, Rijeci i Splitu i omogući puno funkcioniranje Posebnog vijeća za ratne zločine pri Županijskom sudu u Zagrebu.
- osnuje posebne centre za istragu pri posebnim vijećima za ratne zločine.
- izradi odgovarajuće zakone i strategiju kako bi se temeljem međunarodnog prava omogućilo žrtvama zločina koji su se dogodili u ratu 1991.-1995. ostvarenje prava na reparaciju uključujući restituciju, rehabilitaciju, zadovoljštinu i jamstvo neponavljanja.

Amnesty International poziva Glavnog državnog odvjetnika da:

- razvije jasnu i transparentnu selekciju predmeta i odredi kriterije za određivanje prioriteta s ciljem rješavanja pitanja nekažnjavanja zločina na temelju međunarodnog prava, i to na sveobuhvatan način koji će se temeljiti na prirodi zločina i općoj strategiji procesuiranja kako bi se izbjegla etnička pristranost prilikom odlučivanja koje predmete odabirati za procesuiranje.
- osigura da se predmeti upućuju posebnim vijećima za ratne zločine dok se ne provedu hitne reforme koje se moraju poduzeti kako bi se unaprijedili kapaciteti županijskih sudova u procesuiranju ratnih zločina.
- poduzme hitne mjere da se ponovno razmotre svi predmeti ratnih zločina u kojima su presude donijete u suđenjima u odsutnosti s ciljem ponovnog otvaranja tih predmeta i njihovog procesuiranja uz nazočnost optuženih sukladno međunarodnim standardima poštenog suđenja.

Amnesty International poziva Ministarstvo pravosuđa, kao i Glavnog državnog odvjetnika da:

- utvrde ukupan broj slučajeva ratnih zločina, uključujući i broj svih ubijenih osoba kao i žrtve prisilnih nestanaka, mučenja, silovanja i drugih zločina počinjenih tijekom rata. Mora se izvršiti opsežno utvrđivanje slučajeva, uz punu konsultaciju s nevladinim organizacijama i novinarima koji su do sada proveli detaljnu istragu slučajeva.

Amnesty International poziva suce koji odlučuju u predmetima zločina na temelju međunarodnog prava da:

- se uzdrže od primjene olakotnih okolnosti poput onih da je optuženi bio u službi Hrvatske vojske ili policijskih postrojbi, da su se zločini za koje se optuženi tereti dogodili u ratu, zakonitost vojne operacije tijekom koje su zločini počinjeni i drugih okolnosti koje stvaraju etničku pristranost u korist Hrvata optuženih za ratne zločine, a inače su u suprotnosti s međunarodnim pravom.

Amnesty International poziva hrvatske vlasti i javne osobe da:

- se uzdrže od davanja potpore osobama optuženima ili osuđenima za ratne zločine od strane MKSJ i domaćeg pravosuđa.
- poduzmu hitne mjere kako bi pokazale političku volju za rješavanjem pitanja nekažnjavanja za ratne zločine koji su počinjeni tijekom rata 1991.-1995.

Amnesty International poziva međunarodnu zajednicu, a posebice Europsku uniju da:

- nastave vršiti pritisak na hrvatske vlasti da procesuiraju sve slučajeve zločina na temelju međunarodnog prava koji su počinjeni tijekom rata 1991.-1995. i omoguće žrtvama tih zločina i njihovim obiteljima ostvarenje prava na reparaciju, uključujući restituciju, naknadu štete, rehabilitaciju, zadovoljštinu i jamstvo neponavljanja.

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International je globalni pokret od 2,8 milijuna pristaša, članova i aktivista u više od 150 zemalja i teritorija koji vode kampanju da se zaustave gruba kršenja ljudskih prava.

Naša je vizija da svaka osoba uživa sva prava sadržana u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim standardima međunarodnih ljudskih prava.

Neovisni smo od bilo koje vlade, političke ideologije, ekonomskog interesa ili religije. Naš rad se poglavito financira kroz doprinose od našeg članstva i putem javnih donacija.

Indeks: EUR 64/005/2010
Croat

prosinac 2010

Amnesty International
International Secretariat
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom
www.amnesty.org